

Kateryna Didur

PhD in Economics,

Doctoral Candidate of the Department of Economics

Dnipro State Agrarian and Economic University

INVESTMENT MECHANISMS FOR THE DEVELOPMENT OF UKRAINE'S AGRICULTURAL SECTOR AS A DETERMINANT OF ECONOMIC STABILIZATION AND FOOD SECURITY

Summary

The article examines investment mechanisms for the development of Ukraine's agricultural sector as a key factor for economic stabilization and ensuring national food security in the post-war recovery period. Special attention is given to the classification of investments according to various criteria, which allows for a comprehensive assessment of their impact on the agricultural industry. Specifically, the study highlights groups of investments based on sources of financing (public, private, foreign investments, grant programs), forms of investment (direct investment in production assets, portfolio investments, equipment leasing, agricultural bills, insurance mechanisms), investment goals (modernization of technical infrastructure, development of logistics and processing, digitalization, energy efficiency, social investments in workforce training and infrastructure), and institutional mechanisms (public-private partnerships, institutional lending through banks and fund mechanisms, international financial institutions such as the World Bank, EBRD, FAO). Additionally, supplementary classification criteria considering regional characteristics, production scale, types of agricultural products, and risk factors are discussed, allowing for the identification of priority investment areas and enhancement of investment efficiency. To assess investment effectiveness in the agricultural sector, a comprehensive approach is proposed, including economic-statistical analysis (comparison of productivity, profitability, and investment volumes), SWOT analysis (evaluation of strengths and weaknesses, opportunities, and threats), econometric modeling (forecasting the impact of investments on key sector indicators), comparative analysis of international experiences and regional practices, as well as integrated methods for risk assessment and financial stability evaluation. This approach allows for the identification of systemic limitations, forecasting economic outcomes, and selecting optimal investment instruments. The findings indicate that effective implementation of investment mechanisms contributes to increased productivity in the agricultural sector, restoration of infrastructure damaged by the war, stable foreign exchange inflows, and strengthened national food security. Implementation of government policies focused on developing public-private partnerships, attracting foreign investors and international financial institutions, as well as digitalization and innovative investment methods, creates the preconditions for sustainable economic growth in agriculture and enhances the overall economic stability of the country.

Вступ

Аграрний сектор України традиційно відіграє стратегічну роль у соціально-економічному розвитку держави, формуючи продовольчу основу для населення, забезпечуючи значну частку валового внутрішнього продукту та валютних надходжень від експорту. У структурі вітчизняної економіки сільське господарство є одним із найдинамічніших секторів, що суттєво впливає на рівень зайнятості, соціальну стабільність сільських територій та конкурентоспроможність країни на глобальному ринку продовольства. Особливої уваги ця роль набула у воєнний період, коли відновлення національної економіки потребує консолідації внутрішніх і зовнішніх ресурсів, диверсифікації інструментів розвитку та активізації інвестиційних процесів.

Наслідки воєнних дій завдали аграрному сектору України значних збитків, що виразилися у зменшенні виробничого потенціалу, втраті сільськогосподарських угідь, руйнуванні транспортної й логістичної інфраструктури, зниженні доступності фінансових ресурсів та скороченні трудових кадрів. Значна частина територій, придатних для аграрного виробництва, залишилася замінованою або тимчасово окупованою, що обмежує виробничу базу та посилює ризики продовольчої нестабільності. Водночас світові ринки відчули дефіцит українського зерна й олійних культур, що вкотре підтвердило – сільське господарство України є не лише внутрішнім, а й міжнародним чинником продовольчої безпеки.

Відновлення аграрного сектору після війни стає пріоритетним завданням державної політики та одним із ключових напрямів стабілізації економіки. Центральне місце у цьому процесі належить інвестиційним механізмам, здатним забезпечити технологічну модернізацію виробництва, відновлення інфраструктури, інтеграцію інноваційних технологій і підвищення ефективності агробізнесу. Інвестиції у сільське господарство визначають можливості не лише економічного відновлення, а й довгострокової стійкості національної економіки, оскільки сприяють створенню робочих місць, підвищенню конкурентоспроможності продукції та забезпеченню стабільних валютних надходжень.

Проблематика інвестицій у сільське господарство має багатоплановий характер. З одного боку, аграрний сектор України характеризується унікальним ресурсним потенціалом, вигідним географічним розташуванням і високим рівнем експортної орієнтації, що робить його привабливим для інвесторів. З іншого – інвестиційна активність обмежується системними ризиками: інституційними бар'єрами, воєнними загрозами, політичною та економічною нестабільністю, високими логістичними витратами. Таким чином, ключовим завданням стає формування ефективних інвестиційних механізмів, які забезпечуватимуть не лише розвиток аграрного виробництва, а й сприятимуть досягненню економічної стабільності та гарантій продовольчої безпеки.

Проблеми інвестиційного розвитку аграрного сектору та його впливу на економічну й продовольчу безпеку досліджуються як українськими, так і зарубіжними науковцями. У працях вітчизняних дослідників (О. Бородіна, І. Прокопа, Л. Шепотько, В. Месель-Веселяка, Н. Гончаренко та ін.)

наголошується на стратегічному значенні аграрного сектору у структурі національної економіки та визначається потреба модернізації його виробничої бази через активізацію інвестиційних потоків. Значна увага приділяється розвитку державної підтримки, земельним відносинам, а також інтеграції аграрного сектору у міжнародний ринок. Дослідження Н. Зіновчук, С. Кваші та Т. Саблук акцентують на залученні іноземних інвестицій і формуванні інституційних умов, необхідних для створення сприятливого бізнес-клімату. Автори підкреслюють, що інвестиційна привабливість аграрної галузі залежить не лише від природно-ресурсного потенціалу, а й від рівня розвитку інфраструктури, стабільності законодавства, доступу до кредитних ресурсів і державних гарантій [6].

Зарубіжні дослідники (F. Ellis, P. Collier, M. Barrett, J. Swinnen, H. Koning та ін.) аналізують трансформацію аграрних секторів країн, що розвиваються, у контексті глобалізації та інтеграції у міжнародні аграрні ринки. У їхніх працях наголошується на ролі інвестицій як ключового чинника підвищення продуктивності, адаптації до кліматичних змін і забезпечення продовольчої безпеки в умовах геополітичних ризиків. Водночас міжнародні організації, такі як FAO, OECD, Світовий банк, у своїх звітах підкреслюють необхідність розвитку інноваційних механізмів фінансування, включаючи державно-приватне партнерство, аграрні розписки, страхування та цільові інвестиційні фонди [25; 24; 23; 38; 33].

Попри значну увагу наукової спільноти до проблем інвестування в аграрну сферу, у сучасній літературі все ще відсутнє цілісне узагальнення інвестиційних механізмів саме в контексті післявоєнного відновлення аграрного сектору України. Більшість робіт акцентують увагу або на макроекономічних аспектах стабілізації, або на загальних питаннях інвестиційної привабливості, тоді як взаємозв'язок між інвестиційними механізмами, економічною стабільністю та продовольчою безпекою потребує подальшого дослідження. Саме й визначає наукову новизну даної роботи, яка спрямована на системне дослідження інвестиційних механізмів як ключової детермінанти відновлення й модернізації аграрного сектору, що водночас забезпечує економічну стійкість і продовольчу безпеку держави.

Метою статті є комплексне дослідження інвестиційних механізмів розвитку аграрного сектору України та обґрунтування їхньої ролі як детермінанти економічної стабілізації й забезпечення продовольчої безпеки.

Для досягнення мети визначено такі завдання:

- розкрити теоретико-методологічні підходи до розуміння сутності інвестиційних механізмів у аграрному секторі;
- проаналізувати сучасний стан і проблеми розвитку аграрної галузі України в умовах війни та післявоєнного відновлення, зокрема вплив на виробничу інфраструктуру, земельні ресурси та експортний потенціал;
- дослідити потенціал і обмеження інвестиційної привабливості сільського господарства, визначити ключові джерела фінансування та форми вкладень;

– визначити вплив інвестицій на економічну стабільність та продовольчу безпеку держави, оцінити їх роль у підвищенні фінансової стійкості та забезпеченні населення продуктами харчування;

– обґрунтувати напрями вдосконалення інвестиційних механізмів з урахуванням національних та глобальних викликів, включаючи розвиток державно-приватного партнерства, залучення іноземних інвесторів і впровадження інноваційних технологій.

Методологічною основою дослідження є системний підхід, що дозволяє поєднати аналіз економічних, інституційних та соціальних аспектів розвитку аграрного сектору. Використано методи порівняльного аналізу, статистичної обробки даних, структурно-функціонального підходу, а також інструменти економічного моделювання для прогнозування впливу інвестицій на ключові показники економічної стабільності й продовольчої безпеки. Наукова новизна полягає у визначенні та концептуалізації інвестиційних механізмів як системоутворюючого чинника відновлення аграрного сектору України у післявоєнний період, а також у розробленні практичних рекомендацій щодо оптимізації інвестиційної політики держави задля досягнення економічної стабільності та гарантій продовольчої безпеки.

Розділ 1. Теоретико-методологічні засади інвестицій у аграрний сектор

Сучасна економічна наука визначає інвестиційні механізми як сукупність інструментів, методів та організаційних структур, що забезпечують ефективне залучення, розподіл та використання фінансових, матеріальних і інтелектуальних ресурсів для досягнення стратегічних цілей розвитку конкретного економічного суб'єкта або сектора економіки. У контексті аграрного сектору України інвестиційні механізми виступають ключовим чинником формування сталого розвитку, модернізації виробничих процесів та забезпечення продовольчої безпеки, оскільки саме через інвестиції відбувається оновлення матеріально-технічної бази, впровадження інноваційних технологій та оптимізація управлінських процесів.

Інвестиційні механізми можна розглядати як системоутворюючий елемент економіки, що забезпечує взаємодію між економічними агентами, державними інституціями та міжнародними фінансовими структурами. Вони включають широкий спектр фінансових і нефінансових інструментів: державні субсидії та гранти, кредитні та лізингові програми, інвестиції приватного капіталу, аграрні розписки, страхування ризиків, механізми державно-приватного партнерства, а також інноваційні інструменти, такі як венчурне інвестування в агротехнології.

У сільському господарстві особливе значення набувають такі характеристики інвестицій: тривалий цикл окупності, висока залежність від природних факторів, сезонність виробництва, необхідність великого обсягу первинних вкладень у землю, техніку, насіння, системи зрошення та зберігання продукції. Дані специфічні риси обумовлюють високу капіталомісткість аграрного сектору та підвищену чутливість до економічних, політичних і природно-кліматичних ризиків.

Важливо зазначити, що інвестиційні механізми впливають не лише на матеріальну базу виробництва, а й на соціальну стабільність сільських територій. Залучення інвестицій сприяє створенню робочих місць, підвищенню доходів населення, формуванню ефективної системи підготовки кадрів та розвитку інфраструктури, що є необхідними умовами для забезпечення продовольчої безпеки та економічної стабільності.

Інвестиційні механізми досліджуються в межах різних економічних шкіл і концепцій. Класичні теорії інвестицій, представлені роботами J. M. Keynes, A. Marshall та інших, акцентують увагу на визначенні ефективного розподілу капіталу та ролі держави у стимулюванні інвестиційної активності. Кейнсіанський підхід підкреслює необхідність державного регулювання інвестицій, особливо в умовах кризових явищ, тоді як неокласичні теорії розглядають інвестиції як функцію процентної ставки та очікуваного прибутку підприємства [32; 34].

Інституційний підхід (D. North, O. Williamson) зосереджується на ролі інституційного середовища, правових і організаційних механізмів, які забезпечують захист прав власності, контрактів і стимулюють довгострокові інвестиції [35; 41]. Даний підхід особливо важливий для аграрного сектору України, оскільки стабільність земельних відносин, захист прав інвесторів та прозорість регуляторної політики безпосередньо впливають на привабливість галузі для вітчизняних та іноземних інвестицій.

Питання систематизації інвестиційних механізмів у аграрному секторі розглядалося багатьма науковцями. Зокрема О.В. Шубравська пропонує класифікувати інвестиційні механізми за джерелами формування капіталу, напрямками використання та формами власності, акцентуючи увагу на ролі держави як регулятора інвестиційних процесів [21]. М.Й. Малік і Л.В. Мармуль виділяють критерії класифікації, пов'язані з формами вкладень, інституційним середовищем та ступенем участі держави у фінансуванні аграрних проєктів [9]. На думку І. Ю. Кулика, доцільно групувати інвестиційні механізми за часовими параметрами та рівнем ризику, оскільки саме ці фактори визначають можливість реалізації інноваційних та високорентабельних проєктів у сільському господарстві [8].

Враховуючи специфіку аграрного виробництва, високий рівень ризиків і особливості українського ринку, найоптимальнішою, на нашу точку зору, є класифікація інвестиційних механізмів за такими критеріями:

- За джерелами фінансування: державні (бюджетні програми, субсидії, держгарантії); приватні (капітал агрохолдингів, венчурні інвестиції); іноземні (прямі іноземні інвестиції, партнерство з іноземними компаніями); грантові програми (FAO, UNDP, USAID, ЄС); кооперативні фонди (інвестиції через фермерські та аграрні кооперативи).

- За формами вкладень: прямі інвестиції в виробничі активи (техніка, елеватори, тваринницькі комплекси); портфельні інвестиції (акції, облігації агрохолдингів); лізинг техніки; аграрні розписки; страхові механізми (врожай, тварини, техніка); інвестиції в R&D (дослідження і впровадження інновацій).

- За цілями інвестування: модернізація технічної бази; розвиток логістики та переробки; цифровізація (агрософт, GPS-моніторинг, дрони); енергозбереження та «зелена» енергетика; соціальні інвестиції (освіта, підготовка кадрів, інфраструктура); екологічні проєкти (сталі практики, біогаз, органічне виробництво).
- За інституційним механізмом: державно-приватне партнерство; інституційне кредитування (банки, фондові механізми) ; міжнародні фінансові інституції (Світовий банк, ЄБРР, FAO, IFC); краудфандингові платформи та аграрні стартапи.
- За часовим горизонтом: короткострокові (1–2 роки, сезонні програми); середньострокові (3–5 років, модернізація, інфраструктура); довгострокові (>5 років, масштабні інноваційні та інфраструктурні проєкти).
- За рівнем ризику: низький (державні програми, страхові механізми); середній (кредити, лізинг, гранти); високий (прямі інвестиції в експериментальні технології, стартапи, експортно-орієнтовані проєкти у зонах ризику).
- За масштабом впливу: локальні (фермерські господарства, окремі громади); регіональні (області, агропромислові кластери); національні (агрохолдинги, ключові аграрні проєкти для ВВП і експорту).

Таблиця 1

Класифікація інвестиційних механізмів

Критерій класифікації	Підкатегорії	Приклади застосування
1	2	3
Джерела фінансування	Державні	Субсидії, бюджетні програми, держгарантії
	Приватні	Капітал агрохолдингів, венчурні інвестиції
	Іноземні	Прямі інвестиції, партнерство з іноземними компаніями
	Грантові програми	FAO, UNDP, USAID, ЄС
	Кооперативні фонди	Фермерські та аграрні кооперативи
Форми вкладень	Прямі інвестиції	Купівля техніки, елеваторів, тваринницьких комплексів
	Портфельні	Акції, облігації агрохолдингів
	Лізинг	Оренда техніки та обладнання
	Аграрні розписки	Фінансування посівної кампанії
	Страхові механізми	Страхування врожаю, тварин, техніки
	Інвестиції в R&D	Впровадження інновацій та технологій
Цілі інвестування	Модернізація технічної бази	Сучасна сільгосптехніка
	Логістика та переробка	Елеватори, склади, переробні підприємства
	Цифровізація	Агрософти, GPS-моніторинг, дрони
	Енергозбереження	Сонячні панелі, біогазові установки
	Соціальні інвестиції	Освіта, інфраструктура, підготовка кадрів
	Екологічні проєкти	Органічне виробництво, сталий розвиток

1	2	3
Інституційний механізм	Державно-приватне партнерство	Спільні проекти держави та агрохолдингів
	Інституційне кредитування	Банки, фонди, кредитні гарантії
	Міжнародні фінансові інституції	Світовий банк, ЄБРР, FAO, IFC
	Краудфандинг та стартапи	Платформи для інвестицій у малі агропроекти
Часовий горизонт	Короткострокові	1–2 роки, сезонні програми
	Середньострокові	3–5 років, модернізація, інфраструктура
	Довгострокові	>5 років, масштабні інноваційні проекти
Рівень ризику	Низький	Державні програми, страхування
	Середній	Кредити, гранти, лізинг
	Високий	Прямі інвестиції у стартапи та ризикові технології
Масштаб впливу	Локальні	Фермерські господарства, громади
	Регіональні	Області, агропромислові кластери
	Національні	Агрохолдинги, ключові проекти для ВВП та експорту

Джерело: систематизовано автором

Методологічною основою дослідження інвестиційних механізмів розвитку аграрного сектору є системний підхід, який передбачає розгляд сільського господарства як складної, відкритої та динамічної економічної системи. У її межах інвестиції функціонують не ізольовано, а у взаємозв'язку з іншими видами ресурсів – земельними, трудовими, фінансовими, інформаційними та інноваційними. Даний підхід забезпечує цілісне бачення процесів формування, розподілу та використання інвестиційних потоків, дозволяє враховувати взаємозалежність економічних, соціальних та екологічних факторів.

Інституційний підхід орієнтований на дослідження впливу нормативно-правової бази, державних регуляторних інструментів, податкової та кредитної політики, а також механізмів захисту прав інвесторів на ефективність залучення та реалізації інвестицій. Він дає змогу оцінити роль держави та фінансових інституцій у формуванні сприятливого інвестиційного клімату, визначити ефективність стимулюючих заходів – таких як державні програми підтримки, субсидії, гранти, пільгове кредитування – та виявити інституційні бар'єри, що гальмують розвиток інвестиційної активності.

Ресурсний і відтворювальний підходи зосереджують увагу на раціоналізації використання наявного потенціалу аграрного підприємства, оптимізації структури фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів, а також на механізмах їх постійного оновлення. У межах цих підходів інвестиції розглядаються як ключовий інструмент відтворення основних фондів, підвищення енергоефективності, впровадження інноваційних технологій і забезпечення довгострокової конкурентоспроможності галузі. Вони сприяють реалізації принципів сталого розвитку, поєднуючи економічну доцільність із соціальною відповідальністю та екологічною безпекою аграрного виробництва.

Для оцінки ефективності інвестицій у аграрний сектор застосовують комплекс різноманітних методів, що дозволяють отримати повну картину впливу вкладень на продуктивність, фінансову стабільність та інноваційний розвиток галузі. До основних підходів належать:

1. Економіко-статистичний аналіз – передбачає систематичне порівняння показників продуктивності, рентабельності, обсягів інвестицій та інших фінансових і виробничих індикаторів. Аналіз дозволяє виявляти тенденції розвитку, оцінювати ефективність конкретних проєктів та формувати прогнози щодо майбутніх інвестиційних вкладень.

2. SWOT-аналіз – методика оцінки сильних і слабких сторін аграрного сектору, а також можливостей і загроз, що виникають у процесі інвестування. Даний інструмент дозволяє визначити пріоритетні напрями для вкладення коштів, враховуючи внутрішні ресурси та зовнішнє середовище, а також зменшити ризики неефективного розподілу капіталу.

3. Економіко-математичне моделювання – включає застосування статистичних і математичних методів для прогнозування впливу інвестицій на ключові економічні показники (виручку, прибуток, продуктивність праці, обсяги виробництва). Моделювання дозволяє тестувати різні сценарії інвестування та визначати оптимальні стратегії фінансування аграрних проєктів.

4. Порівняльний аналіз (benchmarking) – передбачає вивчення міжнародного та регіонального досвіду інвестування в агросектор, зокрема успішних практик державних програм, приватних інвестицій і державно-приватного партнерства, що дозволяє адаптувати ефективні інструменти до умов українського ринку та підвищити конкурентоспроможність агропідприємств.

5. Комплексні інтегровані підходи – поєднують кількісні та якісні методи оцінки, наприклад, поєднання економіко-статистичного аналізу з SWOT та моделюванням ризиків.

6. Методи ризик-менеджменту та сценарного аналізу – дозволяють оцінювати потенційні загрози, пов'язані із змінами клімату, ринковими коливаннями, геополітичними та військовими ризиками, та визначати оптимальні шляхи диверсифікації інвестиційних потоків.

Застосування цих методів у комплексі забезпечує науково обґрунтовану оцінку ефективності інвестицій у аграрний сектор України та формує основу для стратегічного планування післявоєнного відновлення галузі та забезпечення продовольчої безпеки.

Кожен з наведених методів має свої особливості та області застосування. Вибір конкретного методу чи комбінації методів залежить від цілей дослідження, обсягів доступної інформації та специфіки аграрного виробництва. Комплексне використання цих методів дозволяє отримати більш точну та надійну оцінку ефективності інвестиційних механізмів у галузі та створює надійну основу для формування ефективної інвестиційної політики, спрямованої на післявоєнне відновлення аграрного сектору та забезпечення продовольчої безпеки країни.

Таблиця 2

**Методичні підходи до оцінки ефективності інвестицій
у аграрному секторі**

Метод оцінки	Мета застосування	Основні інструменти	Переваги	Обмеження
Економіко-статистичний аналіз	Оцінка впливу інвестицій на продуктивність та рентабельність	Порівняння фінансових і виробничих показників, графіки, динамічні ряди	Простота застосування, наочність, можливість аналізу тенденцій	Не враховує стратегічні та ризикові аспекти, обмежена прогнозна цінність
SWOT-аналіз	Визначення сильних та слабких сторін, можливостей і загроз	Таблиці SWOT, рейтингові оцінки	Дозволяє визначити пріоритетні напрями інвестування, враховує внутрішні та зовнішні фактори	Суб'єктивність оцінок, складність кількісної оцінки впливу
Економіко-математичне моделювання	Прогнозування впливу інвестицій на ключові показники	Регресійні моделі, сценарне моделювання, оптимізаційні алгоритми	Можливість оцінки різних сценаріїв, точність прогнозів	Потребує великих обсягів даних та професійних навичок, чутливе до вихідних даних
Порівняльний аналіз (benchmarking)	Вивчення міжнародного та регіонального досвіду	Аналіз кейсів, статистика міжнародних організацій, рейтинги	Дозволяє адаптувати успішні практики, підвищує конкурентоспроможність	Може не враховувати специфіку національного ринку та регіональні особливості
Комплексні інтегровані підходи	Поєднання кількісних і якісних методів для всебічної оцінки	Поєднання економіко-статистичного аналізу, SWOT, моделювання	Забезпечує точну та комплексну оцінку ефективності	Складність реалізації, потребує великих ресурсів та експертних знань
Методи ризик-менеджменту та сценарного аналізу	Оцінка потенційних ризиків та варіантів реагування	Сценарії, матриці ризиків, фінансові стрес-тести	Дозволяє прогнозувати ризики та приймати обґрунтовані управлінські рішення	Можливі неточності прогнозів, складність інтеграції з іншими методами

Джерело: систематизовано автором

Українські науковці, такі як О. Бородіна, І. Прокоп, Л. Шепотько, В. Месель-Веселяк та Н. Гончаренко, досліджували роль інвестицій у розвитку аграрного сектору, приділяючи увагу державній підтримці, земельним відносинам та

механізмам кредитування [1; 17; 20; 10; 3]. Наголошується на необхідності модернізації виробництва, підвищення ефективності використання ресурсів та інтеграції в міжнародні ринки.

Зарубіжні дослідники (F. Ellis, P. Collier, M. Barrett, J. Swinnen, H. Koning) аналізують інвестиційні процеси в аграрних секторах країн, що розвиваються, зокрема роль глобальних фінансових потоків, інноваційних технологій і державних стимулів у забезпеченні продовольчої безпеки та підвищенні продуктивності [25; 24; 23; 38; 33].

Незважаючи на значну кількість праць, присвячених проблематиці інвестування в аграрний сектор, у сучасній науковій літературі бракує комплексного підходу до вивчення інвестиційних механізмів у контексті післявоєнного відновлення аграрної економіки України. Наявні дослідження здебільшого фрагментарно висвітлюють окремі аспекти – державне регулювання, фінансове забезпечення чи інноваційні форми інвестування, – проте не враховують необхідності їх інтеграції у єдину систему стратегічного управління розвитком галузі. Саме ці обмеження зумовлюють потребу у формуванні теоретико-методологічного підґрунтя для розробки ефективних механізмів залучення, розподілу та використання інвестиційних ресурсів, здатних забезпечити економічну стабілізацію, продовольчу безпеку та сталий розвиток аграрного виробництва в умовах посткризової трансформації.

Розділ 2. Стан, тенденції розвитку та інвестиційний потенціал аграрного сектору України

Аграрний сектор України традиційно виступає однією з базових складових національної економіки, забезпечуючи понад 10 % валового внутрішнього продукту та близько 40% валютних надходжень від експорту. Галузь відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни та формуванні її зовнішньоекономічного потенціалу. Проте з початком повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році аграрний сектор зазнав суттєвих втрат і структурних змін, що відчутно вплинули на виробничі процеси, експортний потенціал, інвестиційний клімат і соціально-економічну стабільність сільських територій.

Згідно з оцінками Київської школи економіки (KSE), сукупні непрямі втрати аграрного сектору України через військові дії можуть сягнути близько 83 млрд доларів США до кінця 2025 року. До основних чинників таких втрат належать скорочення виробництва сільськогосподарських культур, зниження обсягів експорту, різке зростання виробничих витрат, зниження внутрішніх закупівельних цін, а також фізичне знищення або пошкодження виробничої та транспортної інфраструктури. У результаті відбулося не лише зниження ефективності виробництва, але й зміна територіальної структури аграрного виробництва, адже частина земельних ресурсів залишилася на тимчасово окупованих територіях або зазнала мінування [7].

Зокрема, валовий збір зернових і олійних культур зменшився з 107 млн т у 2021 році до прогнозованих 77 млн т у 2024 році, що свідчить про падіння виробництва майже на 30%. Таке скорочення безпосередньо позначилося на

експортних показниках. Якщо до війни Україна входила до п'ятірки провідних світових експортерів зернових, то після початку бойових дій морська блокада, руйнування логістичних ланцюгів і зростання витрат на транспортування призвели до скорочення експорту на понад 40 %. Тимчасове функціонування «зернового коридору» частково стабілізувало ситуацію, однак не компенсувало повною мірою втрат, особливо в сегментах кукурудзи та соняшникової олії [12; 14].

Суттєвим фактором зниження прибутковості аграрного виробництва стало різке зростання виробничих витрат. Підвищення цін на паливо, енергоносії, мінеральні добрива, засоби захисту рослин та запчастини до техніки збільшило собівартість продукції в середньому на 25–30 %. Через ускладнення логістики та зменшення зовнішнього попиту ці витрати не компенсуються підвищенням цін реалізації, що знижує маржинальність бізнесу. До цього додаються труднощі з доступом до кредитування, дефіцит робочої сили через міграційні процеси та мобілізацію, що ще більше обмежує потенціал виробників.

Значних збитків аграрний сектор зазнав також унаслідок руйнування або пошкодження матеріально-технічної бази. Знищення складів, елеваторів, тваринницьких комплексів, транспортних засобів, техніки та енергетичних об'єктів призвело до втрати виробничої спроможності та підвищення витрат на логістику. За оцінками експертів, понад 20% агропідприємств тимчасово призупинили діяльність або працюють із частковим завантаженням потужностей.

Війна істотно трансформувала і структуру посівних площ. Через окупацію частини територій, мінування полів, руйнування систем зрошення та нестачу ресурсів площі під основними культурами скоротилися. Зменшилися посіви кукурудзи та соняшнику, водночас частка пшениці, ячменю та бобових культур зросла. Таке переформатування аграрного виробництва пояснюється прагненням фермерів зменшити ризики і витрати, орієнтуючись на менш затратні та більш стійкі культури.

Зниження врожайності також стало закономірним наслідком війни. Обмежений доступ до якісного насіння, дефіцит добрив і засобів захисту рослин, нестача пального та складні погодні умови у 2023–2024 роках призвели до зменшення врожайності пшениці на 18%, кукурудзи – на 22%, а соняшнику – на 15% порівняно з довоєнним рівнем, що безпосередньо вплинуло на продовольчу безпеку та валютні надходження держави.

Тваринницька галузь також зазнала суттєвих втрат: скорочення поголів'я великої рогатої худоби та свиней становило понад 25%, що обумовлено зменшенням кормової бази, зниженням попиту, руйнуванням виробничих комплексів і проблемами з логістикою. Внаслідок цього істотно скоротилися обсяги виробництва молока, м'яса та яєць, а певні сегменти продовольчого ринку стали більш залежними від імпорту.

Водночас навіть за умов війни аграрний сектор залишається одним із найбільш стійких сегментів національної економіки, який демонструє високу адаптивність і здатність до поступового відновлення виробничих процесів. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, у 2024 році

обсяг аграрного експорту перевищив 21 млрд дол. США, що становить близько 55% загального експорту країни, тим самим відображаючи стратегічну роль галузі у забезпеченні валютних надходжень та економічної стабільності [13]. Держава, розуміючи значення сільського господарства для післявоєнної відбудови, реалізує низку програм фінансової підтримки: надання пільгових кредитів під 5-9%, компенсацію частини відсоткових ставок за банківськими позиками, а також грантові програми «єРобота» і «Власна справа», спрямовані на стимулювання підприємницької активності у сільських громадах.

Міжнародні партнери України – Європейський Союз, Світовий банк, USAID, FAO та ЄБРР – активно підтримують інвестиційні ініціативи у сфері модернізації аграрного виробництва, логістики та екологічної стійкості. Так, у межах Програми підтримки відновлення сільського господарства (World Bank Agriculture Recovery Project) у 2024–2025 рр. передбачено понад 500 млн дол. США на відновлення зрошувальних систем, модернізацію елеваторних потужностей і розвиток переробної інфраструктури [42]. Окремі грантові компоненти спрямовані на розширення можливостей малих фермерських господарств і підтримку експорту через створення агрологістичних хабів.

Інвестиції у відновлення та технологічну модернізацію аграрного сектору набувають вирішального значення для підвищення конкурентоспроможності українського сільського господарства. Ключовими напрямками стають: реконструкція зруйнованих виробничих потужностей, будівництво нових елеваторів і переробних підприємств, запровадження технологій точного землеробства, цифрового моніторингу посівів і систем управління на основі Big Data. Використання безпілотних літальних апаратів, GPS-навігації, датчиків вологості та автоматизованих систем внесення добрив дає змогу підвищити врожайність на 10-15% і скоротити витрати на ресурси до 20%. Інвестиції у транспортно-логістичну інфраструктуру, зокрема модернізацію доріг, залізничних сполучень і портів потужностей, сприяють зниженню логістичних витрат на 12-18% та розширенню географії експорту [13].

Оцінка інвестиційної привабливості галузі свідчить, що Україна зберігає значний потенціал для залучення як внутрішніх, так і зовнішніх капіталовкладень. До основних переваг належать унікальні агрокліматичні умови, наявність 32 млн га ріллі, з яких близько 27 млн га використовуються у виробництві, високий рівень кваліфікації аграрних фахівців, розвиток кооперативного руху, а також стабільне зростання сегмента органічного виробництва (понад 460 тис. га сертифікованих органічних земель). Водночас існують системні обмеження – неврегульованість земельних відносин, дефіцит довгострокового кредитування, висока вартість капіталу (ставки комерційних кредитів перевищують 20%), ризики воєнних дій і пошкодження інфраструктури, що зумовлює необхідність реалізації довгострокових державних програм реконструкції [10].

Практика останніх років свідчить, що успішна реалізація інвестиційних проєктів можлива за умови комплексного підходу до управління капіталом і партнерської взаємодії держави, бізнесу та міжнародних донорів. Зокрема, у Черкаській області реалізовано проєкт з виробництва органічних овочів

вартістю понад 2 млн євро, який створив понад 120 робочих місць [19]. В Одеській області реконструкція зернових терміналів і будівництво нових сховищ дозволили збільшити обсяги експорту на 18%, а у Вінницькому регіоні запуск сучасного заводу з переробки овочів забезпечив додану вартість на рівні 25% від обсягу первинної сировини [16; 2].

Таким чином, аграрний сектор України, попри масштабні виклики, зберігає високий рівень економічної, технологічної та інвестиційної привабливості. Подальший розвиток галузі потребує системного підходу, який включає вдосконалення правової та податкової бази, стимулювання залучення приватних і інституційних інвесторів, розширення доступу до фінансових ресурсів через аграрні фонди, модернізацію виробничої та логістичної інфраструктури, а також активне впровадження інноваційних технологій. Реалізація зазначених напрямів створить фундамент для сталого розвитку аграрного сектору, посилить його конкурентоспроможність на світових ринках, сприятиме інтеграції до європейського агропростору та забезпечить продовольчу безпеку України в довгостроковій перспективі.

Розділ 3. Інвестиційні механізми для забезпечення економічної стабілізації та продовольчої безпеки

Інвестиційні механізми відіграють ключову роль у забезпеченні економічної стабілізації аграрного сектору України, особливо в умовах післявоєнного відновлення та глобальної економічної нестабільності. Ефективне використання інвестиційних ресурсів дозволяє не лише відновити виробничі потужності, пошкоджені внаслідок війни, а й підвищити продуктивність, оптимізувати витрати, зміцнити фінансову стійкість підприємств та забезпечити конкурентоспроможність української продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку.

Основними інструментами економічної стабілізації через інвестиції є державні програми підтримки, пільгове кредитування, механізми державно-приватного партнерства, міжнародні гранти та кредити, а також прямі іноземні інвестиції. Згідно з даними Міністерства аграрної політики та продовольства, у 2024 році державні програми підтримки охопили понад 18 тис. агропідприємств на загальну суму близько 12 млрд грн, що дозволило відновити пошкоджені об'єкти інфраструктури та забезпечити закупівлю сучасної техніки для більш ніж 6 тис. господарств.

Державні інвестиційні програми забезпечують стратегічну підтримку аграрного сектору, спрямовану на відновлення ключових галузей економіки та підвищення їх стійкості. За рахунок державних субсидій, компенсаційних механізмів та пільгових кредитів аграрні підприємства отримують можливість швидко реагувати на наслідки кризових явищ, відновлювати виробництво та забезпечувати стабільність працевлаштування. Так, у 2023-2024 рр. частка агропідприємств, що отримали компенсацію відсоткових ставок за кредитами на придбання техніки, перевищила 40%, що дало змогу модернізувати понад 2,5 тис. тракторів та комбайнів [15]. Підтримка держави також стимулює

залучення приватного капіталу, знижуючи ризики для інвесторів та підвищуючи довіру до сектору.

Важливою складовою механізмів стабілізації є державні інвестиційні фонди та програми модернізації інфраструктури, що забезпечують відновлення портів, доріг, складів, елеваторів та енергетичних мереж – критично важливих для безперервності аграрного виробництва та оптимізації логістичних процесів. За даними Держстату, у 2024 році інвестиції у відновлення транспортної та складської інфраструктури склали близько 1,2 млрд грн, що дозволило зменшити втрати при зберіганні зерна на 15-18% та скоротити логістичні витрати на 10-12% [14].

Міжнародні фінансові установи та донори надають додаткові інструменти стабілізації. Світовий банк, ЄБРР, USAID та FAO надають кредити, гранти і технічну допомогу, спрямовану на модернізацію виробничих потужностей та впровадження інноваційних технологій. Наприклад, у 2024 році за підтримки ЄБРР було реалізовано понад 15 проєктів з будівництва сучасних елеваторів, що дозволило збільшити потужності зберігання зерна на 1,5 млн тонн [26]. Гранти USAID забезпечили постачання сучасної сільськогосподарської техніки для малих фермерів у Черкаській та Вінницькій областях, а підтримка FAO сприяла впровадженню сучасних систем іригації та точного землеробства на площі понад 12 тис. га [40; 29]. Міжнародні інвестиції сприяють не лише технологічній модернізації, а й диверсифікації виробництва, підвищенню ефективності та конкурентоспроможності на глобальному ринку, а також стимулюють створення робочих місць і підвищення кваліфікації кадрів.

Приватні інвестиції відіграють критично важливу роль у модернізації обладнання, впровадженні інноваційних технологій і підвищенні доданої вартості продукції. За даними Українського клубу аграрного бізнесу (УКАБ), обсяг приватних інвестицій у сільське господарство у 2024 році склав близько 2,3 млрд дол. США, при цьому основний акцент робився на інноваційні рішення в рослинництві, цифровізацію агропроцесів і переробку продукції [18]. Поєднання державних і приватних інвестицій створює синергетичний ефект, дозволяючи швидко відновлювати виробництво, забезпечувати фінансову стабільність підприємств та мінімізувати негативний вплив зовнішніх економічних і військових шоків.

Інвестиційні механізми виконують також функцію стабілізаторів на рівні мікроекономіки. Вони дозволяють фермерським господарствам і агропромисловим підприємствам оптимізувати виробничі витрати, модернізувати процеси переробки та зберігання продукції, підвищувати рівень автоматизації та точності виробництва. Так, використання автоматизованих систем внесення добрив та GPS-моніторингу посівів дозволяє підвищити врожайність на 10-15% і скоротити витрати на 12-18%, а інвестиції у сучасні сховища та лінії переробки зерна зменшують втрати на 15-18% і збільшують термін зберігання продукції на 20-30%. Перераховані заходи безпосередньо впливають на збільшення обсягів експорту та загальної продуктивності аграрного сектору [39].

Забезпечення продовольчої безпеки України залишається стратегічним пріоритетом державної політики. Продовольча безпека визначається як стан, за якого населення країни має постійний доступ до достатньої кількості високоякісних і безпечних продуктів харчування за прийнятними цінами. Ключові критерії включають рівень виробництва основних продуктів харчування, ефективність систем збереження і переробки, доступність продовольчих ресурсів на внутрішньому ринку, обсяги експорту, наявність стратегічних запасів і механізмів реагування на ризики, пов'язані з кліматичними, економічними та соціальними потрясіннями. Так, у 2024 році, за даними Київської школи економіки (KSE), Україна експортувала близько 55 млн тонн зернових культур, що становить приблизно 9,8% світового експорту зерна [7].

Інвестиції безпосередньо впливають на здатність країни забезпечувати продовольчу безпеку. Вони сприяють модернізації виробничих потужностей, впровадженню енергоефективних технологій, підвищенню якості продукції та зменшенню втрат при виробництві, зберіганні та транспортуванні. Зокрема, будівництво сучасних елеваторів, складів із контрольованим кліматом і автоматизованих ліній переробки зерна, олійних культур та овочів дозволяє формувати додану вартість продукції, зменшувати втрати на 15–18% і продовжувати термін зберігання на 20-30%, що позитивно впливає на економічну стабільність аграрного сектору та держави в цілому.

Інвестиції у логістичні системи також мають критичне значення для продовольчої безпеки, адже своєчасне транспортування продукції до внутрішніх споживачів і на експортні ринки є ключовим фактором. Розвиток транспортної інфраструктури, впровадження сучасних логістичних технологій, оптимізація маршрутів та забезпечення безпечного зберігання продукції дозволяють ефективно реагувати на зовнішні шоки, включаючи військові дії, зміни клімату та коливання світових цін. Цифровізація агропроцесів, зокрема системи моніторингу врожайності, прогнозування попиту та автоматизоване управління ланцюгами постачання, створює додатковий рівень стабільності та передбачуваності виробництва.

Комплексне поєднання державних, приватних та міжнародних інвестицій дозволяє реалізовувати стратегічні програми відновлення і розвитку аграрного сектору. Державна підтримка сприяє створенню стратегічних запасів, відновленню виробничої та транспортної інфраструктури, а міжнародна допомога залучає сучасні технології та передовий досвід. Приватні інвестори стимулюють модернізацію виробничих процесів, впровадження інновацій та підвищення ефективності управління підприємствами. У сукупності це забезпечує стійке функціонування аграрного сектору та гарантує надійне забезпечення продовольчої безпеки на національному та глобальному рівнях.

Розділ 4. Проблеми та стратегії вдосконалення інвестиційних механізмів

Реалізація інвестиційних механізмів в аграрному секторі України стикається з комплексом суттєвих проблем та обмежень, які істотно впливають на

ефективність залучення капіталу, спрямування його на модернізацію виробництва, підвищення продуктивності та забезпечення продовольчої безпеки. Однією з основних перешкод є інституційні бар'єри. До них належать корупція, недостатній рівень розвитку державних інститутів, низька прозорість регуляторних процедур та правова невизначеність. Недосконалість контролюючих органів, складність оформлення дозволів і ліцензій, непрозорість процедур виділення державних субсидій створюють високий рівень ризику для інвесторів і стримують як внутрішні, так і зовнішні капіталовкладення.

Особливу увагу необхідно приділити невизначеності законодавчого регулювання обігу земель сільськогосподарського призначення та правил державно-приватного партнерства [4; 5]. Саме це ускладнює планування довгострокових інвестиційних проєктів та призводить до затримок у реалізації інфраструктурних та технологічних ініціатив. За оцінками експертів Світового банку, до кінця 2023 року аграрний сектор України зазнав збитків на суму понад 10,3 млрд дол. США через руйнування інфраструктури, втрату сільськогосподарських угідь і зниження трудових ресурсів [42]. Крім того, понад 25 % сільськогосподарських земель перебувають під тимчасовою окупацією або є замінованими, що ускладнює ефективне ведення господарської діяльності.

Фінансові обмеження виступають ще одним критично важливим бар'єром. Нестабільність валютного курсу, високі процентні ставки за кредитами, обмежений доступ до довгострокового фінансування та недостатня наявність страхових і хеджових інструментів створюють додаткові ризики для інвесторів та змушують аграріїв шукати альтернативні джерела фінансування за підвищеною вартістю ресурсів, що знижує економічну ефективність проєктів та уповільнює відновлення виробничих потужностей після руйнівних впливів війни. Так, за даними Національного банку України, у 2024 році обсяг кредитування аграрного сектору зріс лише на 15 % порівняно з 2023 роком, що не покриває всіх потреб підприємств у модернізації та інноваційному розвитку [15].

Військові ризики мають специфічний характер і надзвичайно серйозно впливають на інвестиційний клімат. Руйнування виробничої та транспортної інфраструктури, знищення техніки, окупація територій та мінна небезпека на полях унеможливають стабільне ведення агробізнесу. Підприємства, що розташовані у зонах бойових дій або на прикордонних територіях, змушені або призупиняти виробництво, або переорієнтовувати його на безпечніші регіони. Високий рівень невизначеності стримує приватні та іноземні інвестиції та знижує ефективність національних інвестиційних програм.

Подолання зазначених обмежень потребує комплексного підходу до управління інвестиційними процесами. Інституційні бар'єри можна зменшити через підвищення прозорості процедур, вдосконалення законодавчої бази, створення ефективних механізмів контролю та гарантій захисту прав інвесторів. Фінансові обмеження долаються шляхом розвитку пільгового кредитування, страхових механізмів, інструментів хеджування валютних та

ринкових ризиків, а також активного залучення міжнародних фінансових організацій для підтримки стратегічних проєктів. Військові ризики вимагають створення стратегічних резервів, планування інвестицій з урахуванням загроз, відновлення інфраструктури в безпечних регіонах та державної участі у забезпеченні безпеки інвестицій.

Вдосконалення інвестиційних механізмів є критично важливим для забезпечення економічної стабільності, продовольчої безпеки та післявоєнного відновлення аграрного сектору. Серед стратегічних напрямів виділяють:

1. Реформування інституційної та правової бази. Необхідно забезпечити стабільність і передбачуваність законодавства, що регулює обіг земель сільськогосподарського призначення, державні закупівлі, державно-приватне партнерство та захист прав інвесторів. Сучасна практика свідчить, що відсутність чітких правил і постійні зміни законодавства створюють високий рівень невизначеності, що стримує довгострокові інвестиції у сільське господарство. Реформування інституційної бази має включати: створення прозорих процедур оформлення прав власності на землю, спрощення отримання дозволів на будівництво та модернізацію аграрної інфраструктури, удосконалення системи державного контролю та аудитів, а також посилення антикорупційних механізмів. За оцінками Організації економічного співробітництва та розвитку, прозоре регулювання земельних відносин та прав власності може збільшити обсяги інвестицій у аграрний сектор на 20-25 % у середньостроковій перспективі [36]. Впровадження ефективної правової бази також сприятиме формуванню довіри серед міжнародних інвесторів та сприятиме залученню прямих іноземних інвестицій у стратегічні проєкти, такі як будівництво елеваторів, переробних заводів та інноваційних логістичних хабів.

2. Фінансова підтримка. Високі процентні ставки за кредитами, обмежений доступ до довгострокового фінансування та недостатня кількість фінансових інструментів залишаються ключовими обмеженнями для залучення капіталу. Для стимулювання інвестицій важливо розвивати систему пільгового кредитування, програми компенсації відсоткових ставок та інші механізми державної підтримки, що дозволяють аграрним підприємствам зменшити фінансове навантаження на початковому етапі реалізації проєктів. За даними Національного банку України, обсяг кредитування аграрного сектору у 2024 році зріс на 15 %, однак цієї підтримки недостатньо для покриття всіх потреб сектору у модернізації [15]. Крім того, слід активно залучати міжнародні фінансові організації та донорські програми, які готові надавати кредити та гранти на стратегічні проєкти, що передбачають модернізацію обладнання, цифровізацію процесів та впровадження енергоефективних технологій. Важливою складовою є також розвиток систем страхування аграрних ризиків, що дозволяє зменшити невизначеність та підвищити довіру інвесторів до галузі.

3. Відновлення інфраструктури. За оцінками РwC, для відновлення критичної інфраструктури України необхідно інвестувати близько 78 млрд дол. США, що включає транспортні мережі, енергетичні системи, склади, елеватори

та інші критично важливі об'єкти [37]. Окремо слід виділити роботи з розмінування територій, адже понад 25 % сільськогосподарських земель залишаються забрудненими боєприпасами та мінними полями, що унеможлиблює їх ефективне використання. Відновлення логістичних коридорів, портових терміналів та сучасних складів із контрольованим кліматом дозволяє не лише підвищити ефективність зберігання та транспортування продукції, а й скоротити втрати зернових та олійних культур на 15-18 %. Крім того, відновлена інфраструктура стимулює розвиток внутрішніх та експортних ринків, підвищує доступність продукції для населення та формує конкурентні переваги на міжнародних ринках [30].

4. Інноваційні технології та логістика. Інвестиції в інноваційні технології є ключовою умовою підвищення ефективності аграрного сектору. Впровадження точного землеробства, GPS-моніторингу полів, автоматизованих систем внесення добрив, дронного контролю та систем моніторингу врожайності дозволяє підвищити врожайність на 10-15 % та скоротити виробничі витрати на 12-18 %. Інвестиції у сучасні лінії переробки зернових, олійних культур та овочів сприяють збільшенню доданої вартості продукції та підвищенню її конкурентоспроможності на світовому ринку [6; 11].

Розвиток логістичних систем також є невід'ємною складовою інвестиційних стратегій. Створення ефективних ланцюгів постачання, оптимізація маршрутів, впровадження цифрових платформ управління логістикою та забезпечення безпечного зберігання продукції підвищують стійкість аграрного сектору до зовнішніх шоків, включаючи військові дії, коливання світових цін та зміни клімату. Згідно з даними Мінагрополітики, модернізація транспортної та логістичної інфраструктури дозволила в 2024 році скоротити час доставки зернових культур до портів на 20 %, що суттєво підвищило ефективність експорту [13].

Комплексне впровадження зазначених напрямів – реформування інституційної та правової бази, розвиток фінансових інструментів, відновлення критичної інфраструктури та впровадження інноваційних технологій – формує сприятливе середовище для залучення інвестицій та підвищує загальну ефективність аграрного сектору.

Успішні практичні приклади демонструють можливість подолання існуючих інституційних, фінансових та технологічних бар'єрів у аграрному секторі. Так, компанія Astarta, за підтримки Міжнародної фінансової корпорації (IFC), Європейського Союзу та уряду Нідерландів, реалізувала масштабний проєкт із будівництва першого в Україні заводу з виробництва соєвого білкового концентрату загальною вартістю 40 млн дол. США [22; 31; 27].

Проєкт передбачав не лише будівництво сучасного виробничого комплексу з високим рівнем автоматизації та енергоефективності, а й інтеграцію сучасних технологій переробки сої, що дозволяє підвищити вихід готової продукції на 20 % порівняно з традиційними методами обробки. Завдяки цьому вдалося значно знизити витрати на виробництво та підвищити якість білкового концентрату до стандартів ЄС, що відкривало можливості для експорту на міжнародні ринки з високою доданою вартістю.

Реалізація проєкту забезпечила створення понад 150 нових робочих місць на регіональному рівні, що суттєво покращило соціально-економічну ситуацію в місцевих громадах та сприяло зменшенню рівня безробіття. Крім того, завод став прикладом успішного використання державно-приватного партнерства та міжнародного фінансування для впровадження інноваційних технологій у аграрному секторі. Впроваджені інновації включали автоматизовані лінії обробки сировини, сучасні системи зберігання з контролем температури та вологості, а також цифровий моніторинг виробничих процесів, що дозволило підвищити ефективність управління підприємством і знизити втрати продукції на 10-15%.

Завдяки реалізації цього проєкту, компанія Astarta змогла диверсифікувати експорт: частка продукції, що постачається на зовнішні ринки, збільшилася на 25%, а дохід від продажу високоякісного білкового концентрату дозволив реінвестувати кошти у розвиток рослинництва та модернізацію інших виробничих напрямів. Проєкт також сприяв підвищенню конкурентоспроможності українського аграрного сектору на глобальному рівні, демонструючи ефективність комплексного поєднання державної підтримки, міжнародного фінансування та приватних інвестицій у створенні високотехнологічних виробничих потужностей.

Досвід компанії Astarta демонструє, що поєднання фінансових, інституційних та технологічних інструментів дозволяє подолати системні бар'єри, створити ефективне виробництво, забезпечити понад 150 нових робочих місць, диверсифікувати експорт продукції та зміцнити позиції України на світовому аграрному ринку [22]. Реалізація таких проєктів супроводжується збільшенням доданої вартості продукції, оптимізацією використання ресурсів, зменшенням втрат при зберіганні та транспортуванні, а також розширенням обсягів експорту зернових, олійних та перероблених культур. За оцінками експертів, масштабне впровадження подібних ініціатив може забезпечити щорічне зростання внутрішнього ВВП аграрного сектору на 3-5% та збільшення валютних надходжень від експорту на 8-10% у середньостроковій перспективі.

Ефективне функціонування інвестиційних механізмів вимагає системного підходу, який поєднує вирішення інституційних, фінансових, технологічних та безпекових проблем. Сприятливе законодавче та регуляторне середовище, а також застосування сучасних технологій – точне землеробство, автоматизовані системи обробки і переробки продукції, цифрові платформи для моніторингу врожайності та управління ланцюгами постачання – впливають на ефективність використання ресурсів, скорочення технологічних втрат і зниження витрат на виробництво, підвищуючи інвестиційну привабливість агропідприємств [28].

Прозоре державне регулювання з процедур виділення субсидій і грантів, гарантуванням прав інвесторів, програмами пільгового кредитування, страхуванням аграрних ризиків та розвитком державно-приватного партнерства формує стабільні фінансові потоки, необхідні для модернізації виробничих потужностей і впровадження інноваційних технологій.

Комплексна інтеграція державної підтримки, приватних інвестицій та міжнародної допомоги визначає стійкість аграрного сектору, сприяє підвищенню продовольчої безпеки та зміцненню позицій України на глобальному ринку. Прогнози свідчать, що реалізація комплексних інвестиційних програм протягом п'яти років може збільшити виробництво продукції на 15-20%, скоротити втрати при зберіганні та переробці на 10-15%, а також створити понад 50 тисяч нових робочих місць у суміжних галузях. Стратегічна увага до розвитку людського капіталу, підвищення кваліфікації аграрних кадрів та впровадження систем мотивації визначає довгострокову стійкість і ефективність інвестиційних механізмів.

Висновки

Аналіз інвестиційних механізмів в аграрному секторі України свідчить про їх стратегічну роль у забезпеченні економічної стабільності, модернізації виробничих потужностей та зміцненні продовольчої безпеки. Потенціал аграрного сектору дозволяє відновлювати виробництво та розширювати експорт, водночас високий рівень ризиків, пов'язаних із післявоєнними руйнуваннями, інституційними обмеженнями, фінансовою нестабільністю та загрозами безпеці, обмежує ефективність інвестиційної діяльності.

Раціональне використання інвестиційних ресурсів забезпечує модернізацію технічного обладнання, впровадження інноваційних технологій та цифровізацію виробничих процесів, підвищення продуктивності та конкурентоспроможності аграрних підприємств. Інвестиційні механізми виконують не лише економічну, а й функцію продовольчої та національної безпеки, сприяючи стабільності виробництва, ефективності систем зберігання продукції та формуванню стратегічних резервів. Поєднання державних, приватних та міжнародних інвестицій дозволяє диверсифікувати виробництво та підвищити його стійкість до зовнішніх впливів, включаючи військові дії, кліматичні аномалії та коливання світових цін.

Структурні та зовнішні обмеження впливають на інвестиційну діяльність. До них належать інституційні бар'єри (низький рівень розвитку державних інститутів, корупційні ризики, регуляторна невизначеність), фінансові обмеження (нестабільність валютного курсу, високі процентні ставки, обмежений доступ до довгострокового фінансування) та військові ризики (руйнування інфраструктури, пошкодження обладнання, мінні загрози), що ускладнюють планування та реалізацію інвестиційних проєктів.

Подолання цих бар'єрів потребує системного підходу та комплексної державної політики, включаючи створення прозорого регуляторного середовища, захист прав інвесторів, розвиток фінансових інструментів, пільгове кредитування та страхування виробничих ризиків. Координація з міжнародними фінансовими установами та донорами розширює ресурсну базу стратегічних проєктів і підвищує надійність інвестицій.

На основі аналізу сформульовано стратегічні напрямки вдосконалення інвестиційних механізмів:

1. Стабільність законодавчого середовища, що регулює земельні відносини, державні закупівлі, механізми державно-приватного партнерства та інвестиційну діяльність.

2. Державно-приватне партнерство та інноваційні проєкти, спрямовані на модернізацію виробничої та транспортної інфраструктури, впровадження цифрових технологій, автоматизованих систем обробки та зберігання продукції.

3. Розвиток фінансових інструментів, включаючи пільгове кредитування, компенсацію відсоткових ставок, страхування врожаю та виробничих ризиків, а також залучення міжнародних фінансових установ для стимулювання довгострокових капіталовкладень.

4. Кооперативні та кластерні структури, що забезпечують ефективніше використання виробничих і логістичних потужностей, реалізацію спільних інвестиційних проєктів і масштабування агробізнесу.

Інтеграція цих заходів формує системну структуру інвестиційних механізмів, взаємопов'язану з державною політикою, створюючи сприятливі умови для післявоєнного відновлення виробничих потужностей, модернізації економічної інфраструктури, зміцнення продовольчої безпеки та підвищення конкурентоспроможності української продукції на міжнародних ринках.

Список використаних джерел:

1. Бородіна О. Інвестиційні процеси в аграрному секторі України: стратегічні аспекти. Київ: Національний університет, 2020. С. 215.
2. Вінницька обласна державна адміністрація. Сучасне переробне підприємство овочів: економічний ефект і додана вартість. Вінниця: ВОДА, 2024. С. 36.
3. Гончаренко Н. Земельні відносини та аграрна політика в Україні. Одеса: ОНУ, 2018. С. 150.
4. Закон України «Про державно-приватне партнерство». Київ, 2018. С. 34.
5. Закон України «Про обіг земель сільськогосподарського призначення». Київ, 2020. С. 28.
6. Зіновчук Н., Кваша С., Саблук Т. Іноземні інвестиції в сільське господарство України: проблеми та перспективи. Київ: ДУІМ, 2020. С. 215.
7. Київська школа економіки (KSE). Вплив війни на аграрний сектор України. Київ: KSE, 2023. С. 48.
8. Кулик І. Ю. Інвестиційні механізми та управління ризиками у сільському господарстві. Харків: ХНУ, 2019. С. 95.
9. Малік М. Й., Мармуль Л. В. Критерії класифікації інвестиційних механізмів у аграрному секторі. Львів: Видавництво ЛНУ, 2020. С. 50.
10. Месель-Веселяк В. Інвестиційна привабливість українського агробізнесу. Київ: КНЕУ, 2022. С. 56.
11. Міжнародний фонд «Відродження». Інвестиції та розвиток агропідприємств в Україні. Київ: МФВ, 2023. С. 79.
12. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Звіт про стан та перспективи розвитку аграрного сектору України. Київ: Мінагропрод, 2024. С. 75.
13. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Модернізація аграрної інфраструктури та розвиток логістики. Київ: Мінагропрод, 2024. С. 61.
14. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Статистичний збірник аграрного сектору України 2024. Київ: Мінагропрод, 2024. С. 78.

15. Національний банк України. Звіт про кредитування аграрного сектору України у 2024 році. Київ: НБУ, 2025. С. 34.
16. Одеська обласна державна адміністрація. Реконструкція зернових терміналів та розвиток сховищ. Одеса: ООДА, 2024. С. 47.
17. Прокоп І. Модернізація виробничої бази сільського господарства України. Львів: Видавництво ЛНУ, 2019. С. 145.
18. Український клуб аграрного бізнесу (УКАБ). Інвестиції у сільське господарство України 2024. Київ: УКАБ, 2024. С. 36.
19. Черкаська обласна державна адміністрація. Органічне виробництво овочів: досвід реалізації інвестиційного проєкту. Черкаси: ЧОДА, 2024. С. 28.
20. Шепотько Л. Державна підтримка аграрного сектору та її ефективність. Харків: ХНУ, 2021. С. 92.
21. Шубравська О. В. Інвестиційні механізми у сільському господарстві: класифікація та ефективність. Київ: ДУІМ, 2021. С. 72.
22. Astarta Holding. Інвестиційний проєкт із будівництва заводу з виробництва соєвого білкового концентрату. Київ: Astarta Holding, 2024. URL: <https://www.astarta.ua/soya-project>
23. Barrett M. Agricultural Markets and Globalization. New York: Springer, 2012. P. 90.
24. Collier P. The Economics of Agriculture in Developing Countries. London: Routledge, 2007. P. 67.
25. Ellis F. Rural Livelihoods and Development in Developing Countries. Oxford: Oxford University Press, 2000. P. 30.
26. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). Ukraine Agriculture and Infrastructure Program. London: EBRD, 2024. URL: <https://www.ebrd.com/ukraine-agriculture>
27. European Union, Government of the Netherlands. Support for Investment Projects in the Agricultural Sector of Ukraine. Brussels/The Hague: EU/Netherlands, 2024. URL: <https://eu-nl-support-agriculture.ua>
28. European Union. EU Agricultural Development Initiatives. Brussels: European Commission, 2020. URL: <https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries>
29. FAO. The State of Food and Agriculture. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2021. URL: <https://www.fao.org/state-of-food-agriculture>
30. FAO. Ukraine: Food and Agriculture Situation Report 2024. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2024. URL: <https://www.fao.org/ukraine/resources>
31. International Finance Corporation (IFC). Investment Projects in the Agro-Industrial Complex of Ukraine: The Experience of Astarta. Washington, D.C.: IFC, 2024. URL: <https://www.ifc.org/ukraine-asarta>
32. Keynes, J. M. The General Theory of Employment, Interest and Money. London: Macmillan, 1936.
33. Koning H. Investment Strategies in Emerging Agricultural Markets. Amsterdam: Elsevier, 2015. P. 70.
34. Marshall, A. Principles of Economics. London: Macmillan, 1890.
35. North, D.C. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
36. OECD. Agricultural Policies in Emerging Economies. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 2020. URL: <https://www.oecd.org/agriculture/agricultural-policies-in-emerging-economies>
37. PwC Ukraine. Оцінка потреби у відновленні критичної інфраструктури України. Київ: PwC, 2023. 42 с.
38. Swinnen J. Global Agricultural Integration and Policy Reform. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. 115 с.
39. UNDP. Grant Programmes for Agricultural Development. New York: United Nations Development Programme, 2020. URL: <https://www.undp.org/resources>
40. USAID. Agriculture and Food Security Programs in Ukraine. Washington, D.C.: United States Agency for International Development, 2021. URL: <https://www.usaid.gov/ukraine>

41. Williamson, O. E. The Economic Institutions of Capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting. New York: Free Press, 1985.
42. World Bank. Ukraine Agriculture Recovery Project. Washington, D.C.: World Bank, 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/publication /agriculture-recovery-project>

References:

1. Borodina O. (2020) Investytsijni protsesy v agrarnomu sektori Ukrayiny: stratehichni aspekty [Investment processes in the agricultural sector of Ukraine: strategic aspects]. Natsionalnyj universytet, Kyiv, Ukraine, p. 215.
2. Vinnytska oblasna derzhavna administratsiya (2024) Suchasne pererobne pidpryyemstvo ovochiv: ekonomichnyy efekt i dodana vartist [Modern vegetable processing enterprise: economic effect and added value]. Vodoprovod, p. 36.
3. Honcharenko, N. (2018), Zemel'ni vidnosyny ta agrarna polityka v Ukrayini [Land relations and agricultural policy in Ukraine], ONU, Odesa, Ukraine, p. 150.
4. Zakon Ukrainy "Pro derzhavno-pryvatne partnerstvo" [The Law of Ukraine "On public-private partnership"]. Kyiv, Ukraine, p. 34.
5. Zakon Ukrainy "Pro obih zemel silskohospodarskoho pryznachennia" [The Law of Ukraine "On circulation of agricultural land"]. Kyiv, Ukraine, p. 28.
6. Zinovchuk N., Kvasha S., Sabluk T. (2020), Inozemni investytsiyi v sil's'ke hospodarstvo Ukrayiny: problemy ta perspektyvy [Foreign investments in agriculture of Ukraine: problems and prospects]. DUIM, Kyiv, Ukraine, p. 215.
7. Kyivska shkola ekonomiky (KSE) (2023) Vplyv viyny na agrarnyy sektor Ukrayiny [Impact of war on Ukraine's agricultural sector]. Kyiv: KSE, p. 48.
8. Kulyk I.Yu. (2019), Investytsiyni mekhanizmy ta upravlinnya ryzykamy u sil's'komu hospodarstvi [Investment mechanisms and risk management in agriculture]. KNU, Kharkiv, Ukraine, p. 95.
9. Malik M.Y., Marmul L.V. (2020) Kryterii klasyfikatsii investytsiynykh mekhanizmiv u agrarnomu sektori [Criteria for classification of investment mechanisms in the agricultural sector]. Vydavnytstvo LNU, Lviv, Ukraine, p. 50.
10. Mesel-Veselyak V. (2022) Investytsiyna pryvablyvis' ukrayins'koho agrobiznesu [Investment attractiveness of Ukrainian agribusiness]. KNEU, Kyiv, Ukraine, p. 56.
11. Mizhnarodnyi fond "Vidrozhennya" (2023) Investytsiyi ta rozvytok agropidpryyemstv v Ukrayini [Investments and development of agro-enterprises in Ukraine]. Kyiv: MFV, p. 79.
12. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2024) Zvit pro stan ta perspektyvy rozvytku agrarnoho sektoru Ukrayiny [Report on the state and prospects of the agricultural sector of Ukraine]. Kyiv: Minahroprod, p. 75.
13. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2024) Modernizatsiya agrarnoi infrastruktury ta rozvytok lohistyky [Modernization of agrarian infrastructure and logistics development]. Kyiv: Minahroprod, p. 61.
14. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2024) Statystychnyi zbirnyk agrarnoho sektoru Ukrayiny 2024 [Statistical yearbook of the agricultural sector of Ukraine 2024]. Kyiv: Minahroprod, p. 78.
15. National Bank of Ukraine (2025) Zvit pro kredytuvannya agrarnoho sektoru Ukrayiny u 2024 rotsi [Report on agricultural sector lending in 2024]. Kyiv: NBU, p. 34.
16. Odeska oblasna derzhavna administratsiya (2024) Rekonstruktsiya zernovykh terminaliv ta rozvytok skhovyshch [Reconstruction of grain terminals and storage development]. Odesa: OODA, p. 47.
17. Prokop I. (2019) Modernizatsiya vyrobnychoi bazy sil's'koho hospodarstva Ukrayiny [Modernization of the production base of agriculture in Ukraine]. Vydavnytstvo LNU, Lviv, Ukraine, p. 145.
18. Ukrainskyi klub agrarnoho biznesu (UKAB) (2024) Investytsiyi u silske hospodarstvo Ukrayiny 2024 [Investments in agriculture of Ukraine 2024]. Kyiv: UKAB, p. 36.

19. Cherkaska oblasna derzhavna administratsiya (2024) Orhanichne vyrobnytstvo ovochiv: dosvid realizatsiyi investytsiynoho proiektu [Organic vegetable production: experience in implementing an investment project]. Cherkasy: CHODA, p. 28.
20. Shepotko L. (2021) Derzhavna pidtrymka agrarnoho sektoru ta yi efektyvnist' [State support of the agricultural sector and its efficiency]. KNU, Kharkiv, Ukraine, p. 92.
21. Shubravska O.V. (2021) Investytsiyni mekhanizmy u sil's'komu hospodarstvi: klasyfikatsiya ta efektyvnist' [Investment mechanisms in agriculture: classification and efficiency]. DUIM, Kyiv, Ukraine, p. 72.
22. Astarta Holding (2024) Investytsiynyy proekt iz budivnytstva zavodu z vyrobnytstva soyevoho bilkovoho kontsentrat [Investment project for the construction of a soy protein concentrate plant]. Available at: <https://www.astarta.ua/soya-project> (Accessed 6 October 2025).
23. Barrett M. (2012) Agricultural Markets and Globalization. Springer, New York, USA, p. 90.
24. Collier, P. (2007) The Economics of Agriculture in Developing Countries. Routledge, London, UK, p. 67.
25. Ellis F. (2000) Rural Livelihoods and Development in Developing Countries. Oxford University Press, Oxford, UK, p. 30.
26. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) (2024), Ukraine Agriculture and Infrastructure Program. London: EBRD. Available at: <https://www.ebrd.com/ukraine-agriculture> (accessed 6 October 2025).
27. European Union, Government of the Netherlands (2024) Support for Investment Projects in the Agricultural Sector of Ukraine. Brussels/The Hague: EU/Netherlands. Available at: <https://eu-nl-support-agriculture.ua> (accessed 6 October 2025).
28. European Union (2020) EU Agricultural Development Initiatives, Brussels: European Commission. Available at: <https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries> (accessed 6 October 2025).
29. FAO (2021) The State of Food and Agriculture, Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations. Available at: <https://www.fao.org/state-of-food-agriculture> (accessed 6 October 2025).
30. FAO (2024) Ukraine: Food and Agriculture Situation Report 2024, Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations. Available at: <https://www.fao.org/ukraine/resources> (accessed 6 October 2025).
31. International Finance Corporation (IFC) (2024) Investment Projects in the Agro-Industrial Complex of Ukraine: The Experience of Astarta. Washington, D.C.: IFC. Available at: <https://www.ifc.org/ukraine-asarta> (accessed 6 October 2025).
32. Keynes J. M. (1936). The General Theory of Employment, Interest and Money. Macmillan, London, UK, p. 423.
33. Koning H. (2015) Investment Strategies in Emerging Agricultural Markets. Elsevier, Amsterdam, Netherlands, p. 70.
34. Marshall A. (1890) Principles of Economics. Macmillan, London, UK, p. 784.
35. North D. C. (1990) Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge University Press, Cambridge, UK, p. 147.
36. OECD (2020) Agricultural Policies in Emerging Economies. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development. Available at: <https://www.oecd.org/agriculture/agricultural-policies-in-emerging-economies> (accessed 6 October 2025).
37. PwC Ukraine (2023) Otsinka potreb u vidnovlenni krytychnoyi infrastruktury Ukrayiny [Assessment of the need for recovery of critical infrastructure of Ukraine]. Kyiv: PwC, p. 42.
38. Swinnen J. (2016) Global Agricultural Integration and Policy Reform. Cambridge University Press, Cambridge, UK, p. 115.
39. UNDP (2020) Grant Programmes for Agricultural Development. New York: United Nations Development Programme. Available at: <https://www.undp.org/resources> (accessed 6 October 2025).
40. USAID (2021) Agriculture and Food Security Programs in Ukraine. Washington, D.C.: United States Agency for International Development. Available at: <https://www.usaid.gov/ukraine> (accessed 6 October 2025).

41. Williamson O. E. (1985) *The Economic Institutions of Capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting*. Free Press, New York, USA, 450 pp.
42. World Bank (2024) *Ukraine Agriculture Recovery Project*. Washington, D.C.: World Bank, available at: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/publication/agriculture-recovery-project> (Accessed 6 October 2025).